

бути врахування позиції відповідача та наданих ним доказів щодо заявлених позивачем вимог.

Література:

1. Рогач О. Зловживання позивачем процесуальним правом при використанні правових механізмів, передбачених ст. 207 Цивільного процесуального кодексу України // Порівняльно-аналітичне право. — 2013. — № 3-1. С. 148-150
2. Кузнець О.М. Деякі аспекти забезпечення позову в контексті можливого зловживання правами / О. М. Кузнець // Держава і право. Юридичні і політичні науки. — 2014. — Вип. 66. — С. 182-191. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/dip_2014_66_24.pdf
3. Беліков О. Забезпечення позову в цивільному судочинстві [Електронний ресурс] / Беліков О. — Режим доступу : <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2610>.
4. Захарова Е.С. Обеспечение иска в гражданском процессе Украины и России: сравнительно правовой анализ / Захарова Е.С. // Научные труды. Российской академии юридических наук. — Вып. 14 в 2 т. Т.2. — М. : ООО «Издательство Юрист», 2014. — С. 440.
5. Луспенник Д. Практика розгляду судами заяв про забезпечення позовів при вирішенні спорів у цивільному судочинстві: спірні питання [Електронний ресурс] / Луспенник Д. — Режим доступу : <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2786>.
6. Смітюк А. В. Щодо розмежування понять «процесуальна диверсія» та «зловживання процесуальними правами» у господарському процесі [Електронний ресурс] / А. В. Смітюк. — Режим доступу: http://www.rusnauka.com/14NTP_2007/Pravo/21710.doc.htm
7. Фурса С.Я. Коментар до ст. 27-1 ЦПК України « Забезпечення захисту прав малолітніх або неповнолітніх осіб під час розгляду справи» / Фурса С.Я. // Цивільний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред. Фурси С.Я. — К. : Видавець Фурса С.Я. : КНТ, 2009. — С. 146-149.

Бут І.О.

*аспірант кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЗЛОВЖИВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ ПІД ЧАС ТРЕТЕЙСЬКОГО РОЗГЛЯДУ

Особливістю розгляду справи в третейському суді, порівняно з державним судочинством, є те, що законодавство містить лише мінімально необхідні вимоги до порядку розгляду справи третейським судом, решта положень міститься у регламенті кожного постійно діючого третейського суду та у третейській угоді, укладеній між сторонами, а для третейського суду *ad hoc* — лише у третейській угоді

сторін, положення якої не можуть суперечити обов'язковим положенням законодавства. В свою чергу, іноді положення регламентів третейських судів сформульовані так, що делегують право третейським суддям самим вирішувати певні процесуальні питання, не врегульовані ані законодавством, ані регламентом, ані угодою сторін.

Така диспозитивність третейського розгляду пов'язана з його особливою правовою природою і повинна сприяти вирішенню спору у менш формалізованому порядку. Однак іноді це призводить і до створення передумов для зловживання сторонами своїми процесуальними правами.

Запропоноване В. П. Грібановим визначення зловживання правом як особливого типу правопорушення, що його вчиняє уповноважена особа при здійсненні належного їй права із використанням недозволених конкретних форм у межах дозволеного законом загального типу поведінки [2, с. 21], може бути застосоване і до третейського розгляду. Під зловживанням своїми процесуальними правами під час третейського розгляду можна розуміти такі умисні дії учасників третейського розгляду, які пов'язані не з реальною необхідністю використання наявних суб'єктивних процесуальних прав особи, а з метою обмеження реалізації прав інших учасників третейського розгляду, порушення їхніх прав, а також з метою перешкоджання належному розгляду справи третейським судом і винесенню законного третейського рішення.

До основних видів зловживання процесуальними правами під час третейського розгляду можна віднести: зловживання правом на формування складу третейського суду та відвід суддів; зловживання правами, пов'язаними зі строками третейського розгляду. Виходячи з правової природи третейського розгляду, наявність процесуальних передумов для зловживання правами є значно меншою, ніж у цивільному процесі. Обумовлено це тим, що третейським розглядом поєднані лише сторони третейської угоди, а тому безпідставно залучити іншого співпозивача чи співвідповідача, третю особу з самостійними вимогами зацікавленій особі не вдасться, а можливість залучення третьої особи без самостійних вимог фактично не впливає на хід розгляду справи. Неможливість забезпечення позову в примусовому порядку також усуває можливість позивача клопотати про вжиття таких заходів з метою неправомірного впливу чи обмеження прав відповідача. Відсутні також і спори щодо підсудності (окрім випадків дефектності третейської угоди): зазвичай сторони домовляються передати спір у заздалегідь визначений третейський суд.

Зловживання процесуальними правами, що виникають під час формування складу третейського суду можна поділити в залежності від статусу самого третейського суду: постійно діючий чи для вирішення конкретного спору. У постійно діючому третейському суді порядок призначення третейських суддів встановлюється регламентом, завдяки чому вдається уникнути затягування процесу з боку зацікавленої сторони: наприклад, відповідно до Регламенту постійно діючого третейського суду при Асоціації українських банків одноособового суддю призначає голова третейського суду, а при колегіальному розгляді сторони обирають рівну кількість третейських суддів, які в свою чергу обирають ще одного суддю для забезпечення непарної кількості. Однак якщо якась із сторін не призначить чи не обере належної кількості третейських суддів та не повідомить про це третейський суд протягом 10 днів з моменту отримання нею списку третейських суддів, голова третейського суду може своїм розпорядженням призначити необхідну кількість суддів [3]. Таким чином, навмисне затягування зацікавленою стороною процедури призначення складу третейського суду не зможе унеможливити сам третейський розгляд. Однак для третейських судів *ad hoc* непризначення чи необрання третейських суддів стороною має наслідком припинення розгляду спору в третейському суді з можливістю його передачі на вирішення компетентному державному суду.

Можливість безпідставних відводів третейських суддів також стримується законодавчо: встановлені певні строки для подання такого роду заяв та заперечень проти них; за відсутності заперечень іншої сторони, третейський суддя вважається відведеним з дня подання заяви про відвід; у разі наявності заперечень іншої сторони питання про відвід вирішується головою постійно діючого третейського суду спільно з іншими третейськими суддями. Однак для третейського суду *ad hoc* зазначено, що незалежно від заперечень сторони, третейський суддя, якому заявлений відвід, не може брати участі у справі. У цьому випадку, якщо протягом 10 днів після відводу сторони не погодять іншої кандидатури, спір може бути переданий на вирішення до компетентного суду, що також є способом ухилення сторони від виконання вимоги третейської угоди щодо третейського розгляду спору у суді *ad hoc*.

Існують у третейських судах і засоби протидії зловживанням сторонами своїми процесуальними правами, пов'язаними із затягуванням строків третейського розгляду. Так, з метою ефективного розгляду спору в межах встановленого строку, регламентами

третейських судів надається можливість третейським суддям самостійно встановлювати строки вчинення певних процесуальних дій та наслідки недотримання чи невчинення відповідних дій сторонами.

Чинне законодавство не містить положень про конкретні заходи процесуальної відповідальності у третейському розгляді за невиконання обов'язків, покладених на сторін регламентом чи третейськими суддями (наприклад, щодо неподання доказів, несплати витрат на проведення експертизи тощо) та зловживання процесуальними правами. М. Л. Гальперін взагалі вважає абсурдною ситуацію, коли третейські суди як недержавні органи стягуватимуть судові штрафи (що характерно для публічно-правових відносин) з учасників третейського розгляду, які знаходяться в рівноправних відносинах між собою та з третейським судом, без згоди останніх або у відсутність відповідної вказівки закону [4, с. 204]. Навіть за існування такої можливості накладення штрафу на сторону, що певним чином порушила правила третейського розгляду, відсутній ефективний механізм виконання такої «владної» волі третейського суду: примусовому виконанню за чинним законодавством підлягають лише рішення по суті спору, а процесуальні ухвали не можуть бути виконані якимось іншим чином, окрім добровільного.

Однак і за відсутності законодавчих вказівок повністю не виключається можливість застосування до недобросовісної сторони третейського розгляду заходів процесуальної відповідальності: такі положення можуть бути передбачені як в регламенті третейського суду (хоча зазвичай регламенти відносять дане питання на розгляд третейських суддів), так і викладені у третейській угоді. Втім єдиним ефективним інструментом спонукання сторін до добросовісного здійснення своїх прав та виконання обов'язків залишається розподіл витрат, пов'язаних з третейським розглядом. Наприклад, Положення про витрати, пов'язані з вирішенням спору Постійно діючим третейським судом при Торгово-промисловій палаті України, як виняток із правил розподілу третейського збору між сторонами, передбачає можливість третейського суду стягнути з однієї з сторін на користь іншої витрати, що були понесені внаслідок недоцільних або несумлінних дій такої сторони (наприклад, дії, що призвели до невиннованої обставинами справи затримки процесу).

Отже, у третейському розгляді, як і у будь-яких правовідносинах (а особливо таких, що характеризуються значною мірою диспозитивності), існують передумови зловживання сторонами своїми правами, однак можна стверджувати, що такі передумови не потребують усунення на законодавчому рівні, оскільки це суперечило б

сутності третейського розгляду. Перш за все, третейський розгляд — це менш формалізований спосіб вирішення спору, заснований на довірі сторін одна до одної та до третейського суду, а тому саме сторони, враховуючи спільні інтереси (швидке вирішення спору належним чином), повинні на власний розсуд визначати неврегульовані законодавством процесуальні питання.

Література:

1. Про третейські суди: Закон України № 1701-IV від 11.05.2004 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 35. — Ст. 412.
2. Грибанов В.П. Осуществление и защита гражданских прав. — М. : Статут, 2001. — 411 с.
3. Регламент постійно діючого Третейського суду при Асоціації українських банків [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: http://tretsud.aub.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=10&Itemid=11.
4. Гальперин М. Л. Ответственность в гражданском судопроизводстве: актуальные вопросы теории и процессуальной политики : монография / М. Л. Гальперин. — М. : Волтерс Клувер, 2011. — 256 с.
5. Регламент постійно діючого Третейського суду при ТПП України [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: <http://www.ucci.org.ua/arb/3rdtrib/ua/rules.html>.

Дрогозюк К.Б.

*аспірант кафедри цивільного процесу
Національного Університету «Одеська юридична академія»*

ЗЛОВЖИВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ ПІД ЧАС ДОКАЗУВАННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Ефективність судового захисту залежить не лише від досконалої процедури розгляду справ, а й від поведінки учасників процесу, добросовісного здійснення ними своїх процесуальних прав і виконання процесуальних обов'язків. Останніми роками у цивільному процесі України масового характеру набуло таке негативне явище, як недобросовісне використання сторонами та третіми особами наданих законом процесуальних прав [5, с.83].

Дотепер у цивільному процесуальному праві України відсутня концепція протидії зловживанню суб'єктивними цивільними процесуальними правами. Необхідно підкреслити, що довести зловживання правом складно, а в деяких випадках неможливо. Встановлення зловживання процесуальним правом на оскарження судового рішення є оціночним та залежить від розсуду суду [5, с. 83- 84].